

Dóra László

Egy könyvtár mentális térképe

Kutatási eredmények

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2019/8-as számában megjelent *A könyvtár mentális térképe** című cikkünkben ígért részletes elemzést jelen írásban adjuk közzé.

Szakközépiskolában tanuló, OKJ-s képzésben részt vevő hallgatókat kértünk meg rá, hogy rajzolják le az intézményben működő könyvtár alaprajzát. Ennek a módszernek a segítségével, a hallgatók tudatában lévő, úgynevezett mentális térképet kapjuk meg, amelyet elemezni lehet. A beérkezett képeken a tárgyak és berendezések meglétéről, valamint a helyes és arányos ábrázolásukból, a szavakkal is jelölt objektumokról arra lehet következtetni, hogy egyes diákok a könyvtárban mennyi időt töltenek. Minél részletesebb egy rajz, annál részletgazdagabb a mentális térkép, amiből viszont a könyvtárhasználat volumenére, a gyűjtemény kihasználtságára lehet következtetni. Ez lehet az egyik alapja a vizsgált iskolában a könyvtári gyűjteménymenedzsmentnek és a szolgáltatások fejlesztésének.

Az eredeti közlemény és az abban közreadott felmérés konklúziója szerint, az iskolába járók nagy száma akkor tud részletes és pontos képet adni a könyvtár alaprajzáról, ha ott sok időt tölt. A közreadott rajzokról az is leolvasható, hogy a helyiség felosztása és a polcokon található könyvek megnevezése visszatükrözi a használók érdeklődését vagy igényét. A fent nevezett írásban néhány olyan rajzot adtunk közre, amelyek a legpontosabbak voltak, és arányosak az iskolai könyvtár valós fizikai teréhez és berendezéséhez viszonyítva.

* Dóra László: *A könyvtár mentális térképe*. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 28. évf. 2019. 8. sz. 27-33. p. [https://epa.oszk.hu/01300/01367/00319/pdf/ \(2020.03.20.\)](https://epa.oszk.hu/01300/01367/00319/pdf/ (2020.03.20.))

A felméréshez beérkezett 76 rajzból az elemzés során 65 darabot tartottunk alkalmasnak arra, hogy szerepeltessük jelenlegi statisztikai összesítésünkben. Ezek a rajzok az alábbi követelményeknek felelnek meg:

- hozzávetőlegesen pontosan adják vissza a vizsgálatban szereplő könyvtár alaprajzát;
- a berendezés kisebb eltérésekkel pontosan ábrázolt és egyértelmű;
- a rajzokon szereplő elemek és azok elhelyezkedése a térben arányos;
- a feliratok, ha szerepelnek, helyesen mutatják meg a jelölt tárgyakat;
- a könyvtári állományra utaló feliratok hozzávetőlegesen jó helyet jelölnek meg a valós fizikai elhelyezkedésükhöz képest;
- különösebb tárgyi eltérés nem figyelhető meg, legfeljebb hiányok vannak, de a valóságban nem létező tárgyak nincsenek a rajzokon.

Természetesen a hallgatók rajzkészsége nem egyforma, de ez nem befolyásolta szignifikáns mértékben a beérkezett rajzok feldolgozását. Az alábbi táblázat szemlélteti a rajzok valóságshűségét, az elemek száma $n=65$ minden esetben.

Elemzett releváns faktor	Elemszám (n=65-ből)	Leggyakoribb hiba rövid leírása
hiányos rajzok	41	a fogas, a táskatartó, illetve a könyvtáros pultjának ábrázolása hiányos
helyes feliratok a rajzokon	39	a művelődéstörténet és művészettörténeti polcok valamint a kommunikáció és médiaismeret szekciók keveredése
hiánytalan (releváns) tárgyi elemek	18	a székek az asztalok körül általában nem szerepelnek

1. sz. táblázat A rajzok néhány fontos tulajdonsága

A rajzokon a polcok, asztalok és a könyvtáros dolgozóasztala szinte minden esetben jól szerepel. A hibás rajzokon nem különül el a munkaasztal és a könyvtáros pultja, annak ellenére, hogy más a kialakítása (magasabb, keskenyebb és hosszabb is, mint a mögötte látható íróasztal).

Azon a 39 rajzon, amely tartalmaz feliratokat, a táblázatban is szereplő témakörök több esetben keverednek vagy nem különülnek el. A médiaismeret nagyobb szekciót foglal el, de tíz rajzon úgy tüntették fel a hallgatók, mintha két egymás mögött lévő, szimmetrikus elrendezésű állomány lenne. Érdekes, hogy a sűrűbben elhelyezkedő logisztika-marketing-közgazdaságtan egységek megjelenése minden esetben pontos. Ehhez hasonló a protokoll gyűjtemény is, ahol a sarokban elhelyezkedő könyvek elrendezése egyszer sem „csúszott” az egyik falrész polcaira.

A rajzokon legtöbbször nem szerepelnek az asztalok körül található székek, de ezek mindenhol megtalálhatóak, így feltehetően egyértelmű, hogy az asztalokhoz ezek szervesen hozzátartoznak.

Az összes részletes elemzésnek alávetett ábrázoláson szerepel a fénymásoló, így azok között, akiktől a rajzok származnak, megkérdeztük, hogy milyen gyakorisággal használják a berendezést. A kérdés operacionalizálásához öt fokozatú Likert-skálát használtunk, ahol az ötös érték jelölte a leggyakoribb használatot.

Milyen gyakran használja a könyvtárban található fénymásolót?	„1” (soha)	„2”	„3”	„4”	„5” (nagyon gyakran)
összes válasz (n=65)	0	5	15	30	15

2. táblázat A fénymásoló használatának gyakorisága

A feliratok elemzése különösen érdekes, mert a hallgatók minden esetben az előbbieken feltüntetett hibákon túl, pontosan jelölték meg a feliratokat jelentő könyvek helyét. Ebből arra következtetünk, hogy azokat a könyveket használják elsősorban, amelyekről a felirataik tanúskodnak. A jelölés tehát egyenlő a gyakori használattal, amely azt mutatja, hogy melyik könyvtári részleget érdemes bővíteni, mert gyakori igénybevételnek van kitéve. A szolgáltatásbővítést célzó előbbi feltételezésünket az is megerősítette, hogy a feliratokkal megjelölt könyvek szemmel láthatóan használtak, kevésbé vannak jó állapotban. A könyvvállományra vonatkozó feliratok a következőképpen alakulnak (az említések gyakoriságának sorrendjében):

Helyes feliratok a rajzokon (n=39)	Említések száma (db, felirat), szakma
„média”	5, közösségfejlesztő animátor x2, idegenvezető, mozgóképgyártó, pedagógiai- és családsegítő munkatárs
„tömegkommunikáció”	4, személyi edző x2, színész x2
„lakáskultúra”	3, lakberendező x3
„marketing”	3, közművelődési szakember, logisztikai és szállítványozási ügyintéző x2
„pr”	3, logisztikai és szállítványozási ügyintéző
„lakber” mint lakberendezés	2, lakberendező
„ifó” mint idegenforgalom	2, idegenvezető, szállodai recepció
„művtörténet” mint művelődéstörténet	2, közművelődési és közönségkapcsolati szakember x2
„lexikon”	2, munkavédelmi technikus, nonprofit menedzser

Helyes feliratok a rajzokon (n=39)	Említések száma (db, felirat), szakma
„angol”	2, idegenvezető x2
„német”	2, idegenvezető x2
„közgáz”	2, logisztikai és szállítmányozási ügyintéző
„sport”	1, sportedző
„vallás”	1, közszolgálati ügyintéző
„szótár”	1, lakberendező
„irodalom”	1, számítógép-szerelő, karbantartó
„nyelvtan”	1, pincér
„keresked” mint kereskedelem	1, logisztikai és szállítmányozási ügyintéző
„számtek” mint számítástechnika (helyesírási hibával)	1, számítógép-szerelő, karbantartó

3. sz. táblázat A rajzokon szereplő feliratok megoszlása, és a válaszadók leendő szakmája

Az OKJ-s képzésben részt vevők szakirányai összhangban lehetnek az előbbi táblázattal, azokat a könyveket forgatják talán a legtöbbet, amelyek a tanulmányaik fő irányvonalába tartoznak. Ez azonban nem állapítható meg kétség nélkül, mert az aktuális tantárgyak, az órák során kapott feladatok és a tanulók szakdolgozati témái is befolyásolják a könyvtári könyvek használatát – ez kiderül a második oszlop szakmáinak feltüntetésénél. De néhány, talán meglepő felfedezés is leolvasható a táblázatból: a tömegkommunikációs érdeklődés a személyi edzőknél, vélhetően egy aktuális tantárgy miatt, vagy a vallás iránti figyelem a közszolgálati ügyintézőknél. A táblázat többi sora teljes mértékben összhangban áll a tanulmányokkal, kivéve talán az irodalom megjelölése a számítógép-szerelő és karbantartó szakma esetében. Az ilyen irányú érdeklődés lehet, hogy a habituális motivációnak köszönhető.

Kísérletünk részletes elemzése alátámasztja a mentális térképekre vonatkozó azon megállapításokat, hogy az aktívan használt tereket az emberek a fejükben részletesebben tárolják el (lásd feliratok és azok helye), mint a kevésbé ismert részleteit a könyvtárnak. Ez a folyamat környezetünk minél alaposabb megismerése alapján alakul ki az emberek fejében, és képezi a mentális térképek megrajzolásának és előhívásának lehetőségét. Minél pontosabb egy kép és annak részlete(i), annál valószínűsíthetőbb, hogy az egyén több időt tölt az adott „területen”, és annál fontosabb a számára.